

AKTIIVSUS- JA TÄHELEPANUHÄIRE

Diagnoosi pannakse üha rohkem, raviraha tõmmatakse koomale

KRISTIINA BAUM
kristiina.baum@ajaleht.ee

Aktiivsus- ja tähelepanuhäiret diagnoositakse lastel aina enam. Kümne aasta taguse ajaga võrreldes on seda Viljandis poole rohkem. Samal ajal on lastepsühhiaatri-rite ja palatikohtade arv Viljandi haiglas viidud miinimumini.

Noor ema tuleb esimest korda aktiivsus- ja tähelepanuhäirega (ATH) laste vanemate tugiühm. Tema lasteaias käiv laps on äsja selle diagnoosi saanud. Kuidas edasi? Kas lapsel tasub ravimeid võtta? Mida koolivaliku puhul silmas pida? Need on küsimused iseeneslikult ja teistele.

ATH-lastest vanemate tugiühm koguneb iga kuu kolmandal teisipäeval Päikesekillu perekeskuses. Selle eestvedajal Ly Soval on 20-aastane lasteaiakasvataja kogemus. Ta on Eesti kasuperede liidu juhatuse liige, Viljandi Kaare kooli õpetaja ja kasvatab kodus nelja ATH-diagnoosiga kasulast.

«ATH on pigem väikelaste haigus. Seda ei saa välja ravida, aga võimalik on sellega elama õppida. Juba varakult peab kodus kasvatusreeglid paika panema ja nendest kinni pidama, vaid siis kannab töö vilja. Järjepideva ja last toetava kasvatus mõju võib avalduda alles kümne aasta pärast. Aga kõik see aeg tuleb oma tööd teha meeletu järjekindlusega, siis on sellest kasu,» jagab Ly Sova kohaletulnutele kogemusi.

Kõigepealt soovib ta noorel emal vormistada lapsele ATH-paberid. Kuigi ta on kogenud, et kõik vanemad ei taha lapsele «halba märki» külge saada, võimaldavad õiged dokumendid vajalikku ravi juba haiguse varajases faasis. Ühtlasi toetab see last koolis, sest tõend võimaldab kohandada koolihariduse võimetele vastavaks.

Sova sõnul väljastatakse ATH-tõend esimest korda aastaks. Pärast seda hinnatakse diagnoosi uuesti ning teist kor-

da kirjutatakse tõend juba kolmeks aastaks. Kui vaja, piken-datekse seda veelgi.

«Diagnoosi ei panda kergekäeliselt, aga kes vajab kinnitust, võib lasta lapse üle vaadata ka näiteks Tartus, Pärnus või Tallinnas,» rääkis Sova.

Ühiskond survestab

Viljandi haigla psühhiaatriakliiniku lastepsühhiaatria osakond loodi peaaegu 40 aastat tagasi. Omal ajal töötas selles neli lastepsühhiaatrit, vaimse häirega laste keskmine ravi-aeg oli mõnel juhul kaheksa aastat ja neile oli ette nähtud 45 palatikohta. Nüüdseks on haiglas alles jäänud üks lastepsühhiaater, seitse palatikohta ning keskmine ravi-aeg on kahane-nud 15 päevale.

Need andmed pärinevad Reet Madissonilt, Viljandimaa ainukeselt lastepsühhiaatrit. Sealtsamast selgub ka, et kümne aastat tagasi diagnoositi osakonnas 35 ATH-ga last. Eelmise aasta lõpul oli neid kaks korda rohkem, 71.

Madisson tõdes, et ATH-lapsi on juurde tulnud ühest küljest seetõttu, et neid on õpetatud paremini märkama ja diagnoosima. Teisest küljest on vanemad hoolivad ja oskavad ise abi küsida.

«Kirjanduse andmetel on igas koolis umbes viis protsenti ATH-lapsi. Kui varem tasakaalustasid seda häiret perekondlik mudel ja ühiskonna stabiilsus, siis muutuste ja vanade struktuuride lagunemise-ga satuvad need lapsed sagedamini hammasrataste vahele,» nentis Madisson. «Sellele on lisandunud ühiskonna surve probleemiga tegelda ning varem puudunud tava arvestada ATH-lastest hariduslike omad-päradega.»

Reet Madissoni sõnul on ATH pärilik ning need, kes kunagi lapsena ATH-diagnoosi said, on suureks

kasvanud ja neil on nüüd oma-korda lapsed. Tema hinnangul on Viljandi haiglasse jõudnud ATH-lastest üks kolmandik kerge ning kaks kolmandikku mõõdukate käitumis- ja psüühikahäiretega. Raske häirega noored, kes panevad toime kuritegusid, tema vaatevälja ei jõua: nendega tegelevad karmima korraga asutused.

Madisson pidas oluliseks just varajast sekkumist, vajaduse korral ka ravimitega, sest vaimse häire ravi hooletusse jätmise või sellega mittetege-lemine võib viia raske häireni.

Viljandi haigla lastepsühhiaatrite teeb enim muret see, et ATH tuvastamine, õige ravi-meetodi väljaselgitamine ning selle järjepidev ja edukas ra-kendamine sõltuvad mitmest asjaosalisest. Kõigiga ei pruugi koostöö sujuda ning ravi võib jääda saamata või sellega võidakse jääda hiljaks. Madisson pidas keeruliseks juhtu-meid, mille puhul hooletusse jäetud laste eest ajavad asju ametnikud.

Raha on järjest vähem

Viljandi haigla kommunikatsioonijuhi Krista Valdvee sõnul võtaks haigla meeleldi vastu rohkem abi vajavaid lapsi, kuid see sõltub haigekassa rahastusest ja tellimusest. «See tähendab, et saame vastu võtta just nii palju patsiente, kui haigekassa kinni maksab, ning see võimalus on aina vähene-nud, eriti drastiliselt just sel aastal.»

Eesti haigekassa tervise- ja kommuni-kat-sioo-nitali-tu-

Lapsevanemad on jäänud tähelepanuta

Sihtasutus Eesti Lastefond tegeleb ATH-teemaga 2001. aastast ning on loonud selle häirega laste vanemate toetamiseks üle-eestilised tugiühmad.

Lastefondi juhataja Sirje Grossmann-Loot, kes juhtis 15 aastat Viljandi ATH-lastest vanemate tugiühma, avaldas heameelt selle üle, et Viljandi kogukond on senijani järjepidevalt koos käinud.

«Lapse arenedes ilmnevad üha uued mured ning lapsevanem vajab pidevalt nõustamist ja tuge. Tugiühmas käimine annab jõudu ja kosutab. ATH-last üksinda kasvatada ei jaksa,» rääkis ta.

Grossmann-Loot tõdes, et teadlikkus järjest kasvab ning suhtumine ATH-lastesse ja nen-

de vanematesse aina paraneb. Neid, kes vajavad selle teema kohta rohkem teavet, on endiselt palju. Märtsi lõpul ja aprilli algul korraldas Eesti Lastefond ATH-lastest vanematele mõeldud aluskoolituse, ent vähemalt pooled tulla tahtjatest pidid seekord ukse taha jääma: arutelu- ja nõustamisvormis koolituse väikesed rühmad täitsid kiiresti.

«Arst paneb diagnoosi ja tal pole enamasti aega teemat laiemalt käsitleda,» arvas Grossmann-Loot suure huvi põhjuseks. Paremini arenenud ravi- ja nõustamisteenuste ning koolituste korraldamise kõrvalt on tema hinnangul suurema tähelepanuta jäänud lapsevanemad. «ATH-lapsed võivad olla vä-

ga intensiivsed. Nendega iga päev tegelevad vanemad vajavad samuti puhkust. Riik ei paku tugiteenust, mis võimaldaks lapse korra nädalas või isegi korra kuus kellegi hoolde jätta, et vanem saaks tund aega rahulikult poes või abielupaar nädalavahetusel paar tundi omaette veeta,» rääkis Grossmann-Loot.

Talle on teada üksikud algatused ja eraettevõtted, kes sellist võimalust pakuvad, aga vajadus teenuse järele on suur.

Grossmann-Looti teeb mu-relikuks fakt, et Eesti psühhiaatrialiidu andmetel on kuni 20 protsendil Eesti lastest psüühikahäired, aga neist vähem kui pooled jäävad esmatsaandil märkamata. (Sakala)

Kalmetu põhikooli kogemus

ATH-lapsed ei ole nagu teised ja paratamatult tekivad neil koolis raskused. Kalmetu põhikool on otsustanud püüda hakka saada kõikide lastega, kes sellesse kooli astuvad.

Direktor Andres Savi nentis, et kool on pidanud õppima ATH-lastega toime tulema ja selleks on kulunud aastaid. Tänu kooli soovile neid lapsi aidata tunnevad mitmed ATH-lastega pered end seal hoitud. Aga igapäevane töö nende lastega on proovikivi kogu koolile ning eeldab kooli ja kodu hästi toimivat koostööd ja üksteise usaldamist.

Ka kooli õppejuhataja Heljo Saar tõdes, et oma pideva tähelepanuvajadusega on ATH-õpilane väljakutse kogu koolile. «Tavaliselt ei suuda ta kinnitada tähelepanu, tal on keskendumisprobleemid, ta teeb palju

hooletusvigu ja ärritub kergesti. Ta ei suuda oma tegevusi teha vaikelt ja on kontrollimatu, ta vastab enne, kui on küsimust kuulnud, ega pane tähele, mida õpetaja ütleb. Ta ei suuda otsustada, millest alustada, te-gutseb mõtlematult, ei tea, kuidas olukorda parandada. Ta on kogenud, et pälvib halva käitumise-ga tähelepanu, mis on otsekuu tunnustuseks,» kirjeldas ta ATH-lapsele iseloomulikke käitumist koolitunnis.

Saar tunnistas, et õpetajale on niisugune käitumine paras pähekkel, sest see mõjutab kogu klassi tegevust. «Õpetaja peab olema valmis oma hoiakuid muutma ja õppima teisiti käituma.»

ATH-õpilastega toimetuleku põhitõdede meelepidamiseks koostas kool aastaid tagasi teabevoldiku ning Saare sõnul on sellest suur abi olnud nii uutele kui vanadele kolleegidele.

«ATH-õpilastega hakkama-saamise võti peitub nende arenguhäire olemuse mõistmises. Esimene reegel on, et õpi ATH-d sügavamalt tundma, siis mõistad, kuidas see häire mõjutab noore inimese elu tema seisukohalt,» lausub Saar.

Halva käitumise hukkamõistmise asemel pidas ta olulisemaks suhelda õpilastega positiivses toonis, kurjustamata ja omapoolset hinnangut andmata. (Sakala)

